

MAGYARORSZÁG - MÁRIA ORSZÁGA

TUDOMÁNYOS KONFERENCIA

HELYSZÍN: MAGYAR NEMZETI MÚZEUM, DÍSZTEREM
(1088 Budapest, Múzeum krt. 14-16.)

IDŐPONT: 2024. JÚNIUS 10-11.

MAGYARORSZÁG – MÁRIA ORSZÁGA

TUDOMÁNYOS KONFERENCIA

HELYSZÍN: MAGYAR NEMZETI MÚZEUM, DÍSZTEREM

IDŐPONT: 2024. JÚNIUS 10-11.

Kiadó: Kortárs Női Reflexiók Fóruma
1138 Budapest, Váci út 165/56.

Szerkesztő: J. Újváry Zsuzsanna
Korrektor: Varga Virág
Grafika: Cselle Judit

ISBN 978-615-6808-00-4
ISBN 978-615-6808-01-1 (online)

@ szerzők, kiadó

10.00 – 10.20	Köszöntők Demeter Szilárd a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója Dr. Major Gyöngyi a Kortárs Női Reflexiók Fórumának elnöke Dr. J. Újváry Zsuzsanna PPKE BTK, a KNRF tudományos igazgatója	
10.20 – 10.30	Maczkó Mária Magyarország Érdemes Művésze: Mária-énekek	
10.30 – 11.30	I. SZEKCIÓ	
Prof. Dr. Veszprémy László középkorász, egyetemi tanár, PPKE BTK		Szűz Mária tiszteletétől Szűz Mária országáig: Szent István ország felajánlása
Prof. Dr. Horváth Attila alkotmánybíró, jogtörténész, tanszékvezető, egyetemi tanár, NKE Államtudományi és Nemzetközi Közigazgatási Kar, ELTE ÁJK		Szent István keresztény állam alapítása és az ország felajánlása Szűz Máriának
Dr. Teiszler Éva PhD, történész, tudományos főmunkatárs, MKI		A Regnum Marianum a középkori Magyarországon
11.30 – 11.45	Hozzászólások	
11.45 – 12.10	Kávészünet	
12.10 – 12.20	Petrás Mária Prima Primissima- és Magyar Örökség-díjas népdalénekes, keramikus, az MMA rendes tagja: Mária-énekek	
12.20 – 13.20	II. SZEKCIÓ	
Dr. Tömördi Viktor OFM, egyetemi tanár, Sapientia		Szűz Mária, az ország legfőbb Patrónusa
Dr. Kovács Zoltán PhD, habil. egyetemi magántanár, mariológus, PPKE HTK, a Szent István Bazilika h. plébános		Hogyan tovább, Magyarok Nagyasszonya? Teológiai irányelvek a magyar Mária-tisztelet XXI. századi megújulásához
Dr. Schrankó László PhD, doktorandusz, ELTE, Comenius Egyetem, Pozsony, plébános (Bacsfa-Szentantál)		A bacsfa-szentantali vérkönyező kegykép ikonográfiája és közép-európai kultusza
13.20 – 13.35	Hozzászólások	
13.35 – 14.10	Ebédészünet	
14.10 – 15.30	III. SZEKCIÓ	
Prof. Dr. Prokopp Mária Széchenyi-díjas művészettörténész, prof. emeritus, MMA akadémikus		Esztergom, a magyar állam bölcsője, a Mária-tisztelet 1000 éves központja: néhány ismert ábrázolás jelentősége
Józsa Judit művészettörténész, keramikus, doktoranda, PPKE		Mária, a magyarok Boldogasszonya
Dr. Tüskés Anna művészettörténész, habil. egyetemi adjunktus, PTE		A korona-felajánlás 18. századi ábrázolásai
Dr. Molnár Imre PhD, történész		Nagyasszonyunk, Szűz Mária oltalmazó jelenléte történelmünkben
15.30 – 15.45	Hozzászólások	
15.45 – 16.00	Kávészünet	

16.00 – 17.00 Kerekasztal-beszélgetés Sík Sándor István király című színdarabja kapcsán
 Résztvevők: **L. Simon László** József Attila-díjas költő, író
Dr. Smid Róbert irodalom- és kultúratudós, kritikus
Sőptei Andrea Jászai Mari-díjas Érdemes Művész
Szász Zsolt dramaturg, a Szcenárium folyóirat felelős szerkesztője

10.00 – 11.20 IV. SZEKCIÓ

Dr. Horváth Sándor néprajzkutató, kroatista, mb. tanszékvezető, ELTE Berzsenyi Dániel Pedagógusképző Központ, Szombathely *A horvátok Mária-tiszteletének főbb jellemzői*

Dr. Jankáné Prof. Dr. Puskás Bernadett művészettörténész, egyetemi tanár, Nyíregyházi Egyetem Vizuális Kultúra Intézet *A munkácsi görögkatolikus egyházmegye Mária-ábrázolási*

Dr. Ivancsó István görögkatolikus pap, teológus, professor emeritus (Nyíregyháza) *A máriás pápa Mária országában. Szent II. János Pál pápa lelkipásztori látogatása Máriapócszon 1981-ben*

Prof. Dr. Barna Gábor néprajzkutató, professor emeritus SZTE BTK, SZITA főtitkár *Máriaradna – a Skapuláris Szűzanya kegyhelye és sajátos fogadalmi szokása*

11.20 – 11.35 Hozzászólások
 11.35 – 12.15 Ebédszünet

12.15 – 13.15 V. SZEKCIÓ

Petrás Mária Prima Primissima- és Magyar Örökség-díjas népdalénekes, keramikus, az MMA rendes tagja *Babba Mária – a szakrális művészet hatása az emberiségre*

Szakályos Éva művészettörténész, MNM Balassi Bálint Múzeuma (Esztergom), doktoranda, PPKE *Mária-ábrázolások Gömör vármegye középkori falképein: „...mihez is lettem én hasonlító?” – Mettercia ábrázolások Kövi és Rimabrézó templomainak falképein*

Prof. Cs. Varga István ny. irodalomtörténész, ELTE BTK *A Mária-tisztelet motívumköre a Gárdonyi művekben*

13.15 – 13.25 **Birinyi József** (Media Flash): *Mária-kegyhelyek filmsorozat* (részlet)
 13.25 – 13.40 Hozzászólások
 13.40 – 13.55 Kávészünet

13.55 – 15.15 VI. SZEKCIÓ

Dr. Diószegi Szabó Pál PhD, jogtörténész, középkorász (Szeged), tud. munkatárs, KNRF *Korona felajánlások és adományok a középkori Bizánci Birodalomban, a Bizánci Nemzetközösség kapcsolatrendszerében*

N. Tóth Ágnes művészettörténész, tud. munkatárs, KNRF *Szűz Mária virágai a késő középkori oltárművészetben a Magyar Királyság területén*

Dr. Hegedűs Enikő PhD, művészettörténész, Gyulafehérvári Főegyházmegye *Patrona Hungariae-ábrázolások az Erdélyi Püspökség (Gyulafehérvári Római Katolikus Érsekség) templomaiban*

Szabó Barbara Ordo Virginum, orgonaművész, római katolikus teológus, egyháztörténész doktoranda, Pontificia Università Gregoriana *Koloss István: Magyar Madonna – Mária-énekek és ünnepek az egyházi évben*

15.15 – 15.25 **Koloss István: Magyar Madonna**
 A művet előadja: **Szabó Barbara** szoprán és **Deák László** orgonaművész
 15.25 – 15.40 Hozzászólások
 15.40 Zárszó

MAGYARORSZÁG – MÁRIA ORSZÁGA

A XX. századtól gyorsuló ütemben globalizálódó kultúrában a nőiség valós társadalmi szerepével, illetve ennek a társadalmi tudatban való leképződésével lényegbevágó bajok vannak. Mi a Kortárs Női Reflexiók Fórumában úgy látjuk, hogy a gazdaságitól az identitásig vezető, és egyre súlyosabban kiéleződő, káospont felé mozgó egyensúlytalansági problémák gyökere a nőiséghez vezethető vissza. A megoldást azonban semmiféleképpen sem a jogegyenlőségben, és nem a maskulinitással való szembenállásban keressük. Az okok sokkal mélyebbre vezetnek, mintsem a megoldás ilyen egyszerű felszíni kezeléssel elintézhető lehetne. Mi a magyar kultúrában szocializálódhattunk – és mivel ezt a kultúrát késészel kezdte el bomlasztani az az eszmény, amely a nyugatabbra települt kultúrákat már a megsemmisülés szélére juttatta –, az uralkodói hagyomány és a néphagyomány máig fennmaradt, sok esetben még mindig eleven nyomain, mi könnyebben tehetünk megkülönböztetéseket a nőiség eredeti, funkcionális társadalmi szerveződése, és a mai, egyensúlyát veszített társadalmi szerveződés között.

Nem valamiféle ősi, vagy ősinek tartott állapot restaurációs szándékáról van itt szó, hanem a jövő víziójának reális felépítéséhez elengedhetetlen kulturális örökség megértéséről. És mi egy kincsesbányán ülünk. A magyar kultúrában hagyományos nőtisztelet, a Regnum Marianum eszméje, a középkori magyar jogrendben a nőkre vonatkozó joggyakorlat, a Boldogasszony-kultusz, Szent István ország-felajánlása, vissza egészen Emese álmáig olyan egyenes vonalat alkotnak a múltba, amely a társadalmi tudatban a jelenlegihez képest egészen más nőképről üzen a mának.

Első pillantásra is egyértelmű, hogy a nőmozgalmak kiindulási pontja – a jogsérelem – ebben a szemléleti foglatban nemcsak értelmezhetetlen, hanem kifejezetten félrevezető is.

Itt ugyanis nem a férfijogok, férfi önmegvalósítási lehetőség kiköveteléséről van szó, sokkal inkább a természeti rendet értő funkciószétválasztás érhető tetten, ami a harmonikus együttműködés alapja. Ez pedig erős minta az egyensúlyát veszített mának, és éppen ezért tartjuk felettébb fontosnak kultúrtörténeti, vallástörténeti, akár régészeti-archeológiai alapon tudományos kutatás tárgyává tenni Mária országát.

PROF. DR. BARNA GÁBOR

néprajzkutató, professor emeritus SZTE BTK, SZITA főtktár

MÁRIARADNA – A SKAPULÁRÉS SZŰZANYA KEGYHELYE ÉS SAJÁTOS FOGADALMI SZOKÁSA

A 17. század végére nyúlik vissza a Maros völgyében, a Zarándi hegyek tövében Délkelet-Magyarország legnagyobb máriás kegyhelyének története. Az alapító csoda után (1695) – a Temesközt még uraló török felgyújtja a fakápolnát, de a papírkép nem ég el – Mária közvetítő segítségnek híre gyorsan elterjedt. Különösen a Rákóczi szabadságharc alatti járvány megszűnése Mária közbenjárására adott lendületet a zarándoklatoknak. Az imameghallgatások és a csodás gyógyulások története nyomtatásban és több nyelven is megjelent.

Sok zarándok sajátos módon fejezte és fejezi ki háláját és köszönetét: egy szentképet adományoz a Radnai Szűzanyának. A szokás kezdete homályba vész, de a 19. század közepétől kezdve napjainkig mintegy kétezer kép gyűlt össze a kolostorban. E képgaléria és e szokás bemutatását és változásainak történeti elemzését, a fogadalmi képek ismertetését vállalja az előadás.

PROF. CS. VARGA ISTVÁN

ny. irodalomtörténész, ELTE BTK

A MÁRIA-TISZTELET MOTÍVUMKÖRE A GÁRDONYI-MŰVEKBEN

Néhány szakkifejezésről: *tematikus, motivikus stb. Sík Sándor: „A katolikus irodalom mindenekelőtt irodalom.”* Márai: „a tündérit az Isten végzi el.” *A Fiúisten a „láthatatlan Isten képe”, hasonmása, aki emberi alakot öltött, beletestésült a világba. Az Isten-hit, a Jézus-eszmény és a Mária-tisztelet: egységet alkot. Sík Sándor Gárdonyiról: „Nincs magyar író [...] akinek költészetben oly mély átérzéssel, oly bensőséges, harmatos gyöngédséggel jutna szóhoz pl. a Mária-kultusz.”* Tordai Ányos: „alig van Isten-hívőbb, Krisztus-szeretőbb, Mária-tisztelőbb [...] írónk Gárdonyinál.” Égi és földi anyaképek, versikonok: *Szakralitás/átragyogás. A Szép, a Jó, az Igaz forrása: a szakralitás. Földi dimenziót összeköti az égi szférával. Gárdonyi szerint: „Az Isten nélkül élő művész az anyagra néz. Az Istennel élő a lélekre...”* *Írás a Bibliába: „Csak ez a könyv nem tér porba, [...] Isten szíve dobog benne.”* *Kezdő tanítónak: „legyen arcodon Jézus nyájassága...”* *Fel nagy örömré: „...Mária karján égi a lény, / Isteni kisded szűznek ölen.”* *Pajzs Anna, Esti haragszó, Útra-készülés...*

DR. DIÓSZEGI SZABÓ PÁL PHD

jogtörténész, középkorász (Szeged), tud. munkatárs, KNRF

KORONAFELAJÁNLÁSOK ÉS -ADOMÁNYOK A KÖZÉPKORI BIZÁNCI BIRODALOMBAN, A BIZÁNCI NEMZETKÖZÖSSÉG KAPCSOLATRENDSZERÉBEN

I. Szent István király a Pax Byzantina éveit nyitotta meg a két állam közötti békés kapcsolat kialakításával. A Szűz Máriának tett országfelajánlás nyomában, keleten tájékozódva, a Bizánci Birodalommal való kapcsolatrendszer vizsgálom ebből a sajátos aspektusból.

A Theotokosként ismert Szűz Máriát – a bizánci spiritualitás egyik legfontosabb vallási alakjaként – a szenvedő emberiség és Krisztus közötti közvetítőként, valamint Konstantinápoly védelmezőjeként is széles körben tisztelték. Tudjuk azt is, hogy a bizánci koronaküldés, koronafelajánlás gyakorlata egyre inkább a „Bizánci Nemzetközösség” szélesítésének eszközévé vált. Azt a kérdést is vizsgálom, hogy vajon István királynak ebben az értelemben volt-e bizánci mintája? Ha nem is bizánci, de egy *Keresztény Nemzetközösség*hez való tartozást akarta-e így is kifejezni?

DR. HEGEDŰS ENIKŐ PHD

művészettörténész, Gyulafehérvári Főegyházmegye

PATRONA HUNGARIAE-ÁBRÁZOLÁSOK AZ ERDÉLYI PÜSPÖKSÉG (GYULAFEHÉRVÁRI RÓMAI KATOLIKUS ÉRSEKSÉG) TEMPLOMAIBAN

Patrona Hungariae-oltárképek és szobrok a 17. század második felétől maradtak fenn az Erdélyi Püspökség, a jelenlegi Gyulafehérvári Főegyházmegye templomaiban. A *Regnum Marianum*-eszmé 17–18. századi feléledéséhez a ferences és jezsuita misszió hathatósan hozzájárult. A *Patrona Hungariae* egyik képtípusa barokk kori átértelmezése a *Napbaöltözött Asszony* középkori alakjának: Szűz Mária lábánál a holdsarló is megjelenik. Ezen ábrázolás

a székelyföldi, csíki és háromszéki templomokban a 17. századtól fennmaradt, és példái még a 19. század végén is megtalálhatók. Egy önálló *Patrona Hungariae*-oltártípus látható a kolozsvári egyetemi, egykori jezsuita templom mellékoltárán. Az oltárkép (1724-ből) mintaként szolgált hasonló ábrázolásokhoz, melyen a trónuson ülő Szűz Mária és a gyermek Jézus előtt a magyar szent királyok hódolnak. Szűz Mária együtt ábrázolása a magyar szentekkel még a 19–20. század fordulóján is jellemző volt Erdélyben. A kapcsolódó, mintegy három és fél évszázad oltárművészeti emlékei alapján érzékelhetjük, hogy az Erdélyi Püspökség és jogutóda, a Gyulafehérvári Érsekség mindmáig a *Regnum Marianum* szellemiség hordozója.

PROF. DR. HORVÁTH ATTILA

alkotmánybíró, jogtörténész, tanszékvezető egyetemi tanár, NKE Államtudományi és Nemzetközi Közgazgatási Kar, ELTE ÁJK

SZENT ISTVÁN KERESZTÉNY ÁLLAM ALAPÍTÁSA ÉS AZ ORSZÁG FELAJÁNLÁSA SZŰZ MÁRIÁNAK

I. (Szent) István a kereszténység felvételekor egyértelműen Nyugat-Európához és a Római Katolikus Egyházhoz csatlakozott. A pápától kapott korona, majd az ország Szűz Máriának való felajánlása viszont az önálló államiságot szimbolizálta. Az egyház a keresztény királyság számára ideológiai és anyagi erőt, a társadalomnak pedig új hitet, keresztény erkölcsöt, művelődést és európai kitekintést adott. Az Egyház, különösen a szerzetesrendek éppen olyan civilizációs munkát fejtettek ki hazánkban, mint Nyugat-Európában a népvándorlás idején. A missziós munkával az Egyház – a történelemben először – felelősséget vállalt magára az egész világerő és minden emberért.

DR. HORVÁTH SÁNDOR

néprajzkutató, kroatista, megbízott tanszékvezető, ELTE, Berzsenyi Dániel Pedagógusképző Központ, Szombathely

A HORVÁTOK MÁRIA-TISZTELETÉNEK FŐBB JELLEMZŐI

Ezernél is több templomot szenteltek a horvátok Mária tiszteletére.

Már a horvátok letelepedése előtt, a Római Birodalom területének kereszténnyé válása idején megjelent a Szűzanya tisztelete Dalmáciában. Ivan Ravenjanin (Ravennai János), akit a dalmát származású IV. János pápa szentelt püspökké, majd hamarosan ő lett Split első érseke, a keresztények egyre nagyobb száma miatt a császár mauzóleumát Diocletanus palotájában átalakíttatta templommá, amelyet Mária Mennybemenetele tiszteletére szenteltek fel. De már a Splittől északkeletre fekvő egykori ókori városban, Salonában is szenteltek ezt megelőzően a Szűzanya tiszteletére templomot. Ezt a katedráliszt Cambi szerint az Efezusi Zsinat után szentelheték a Szűzanya tiszteletére. A 11. századig a dalmáciai horvát katedrálisoknak szinte mindegyikét Mária tiszteletére emelték; ahol nem volt katedrális, ott a Szűzanya nevét viselő bazilikák, templomok, templomocskák épültek.

Miután 1177-ben a záraiak (zadariak) horvát énekekkel köszöntötték a városukba érkező III. Sándor pápát, feltételezhetjük, hogy nemcsak a szintén Zárához köthető 11. századi latin nyelvű Mária-officiumok hangzottak fel, hanem már e korai századokban anyanyelvű énekekkel is köszöntötték a horvátok Isten Anyját. Mivel VIII. János pápa (872–882) közvetve hozzájárult a szláv nyelvű, tehát anyanyelvi liturgia használatához, feltételezhetjük, hogy ez már Metód idejében széles körben elterjedt gyakorlat volt. Horvát írott forrásokat majd a 14–15. századtól lelhetünk fel.

A későbbi Horvátország területén az első hittérítők a bencés rend tagjai volt, akik rendházaikat rendre Szűz Mária Isten Anyja tiszteletére állították fel.

Szűz Mária tisztelete a horvátoknál – a bencések mellett – szorosan kötődik Szent Ferenc rendjéhez is. Két esztendővel azután, hogy Assisi Szent Ferenc ott járt, 1214-ben már letelepedtek Trogirban a ferencesek: az ottani templomukat pedig Isten és a Szűzanya tiszteletére ajánlották.

A horvátok Mária-tisztelete a későbbi évszázadokban sem kisebbedett, sőt a hosszan tartó török veszély idején a Szűzanyába vetett bizalom még inkább erősödött, éltetve azt a reményt, hogy „*Regnum Croatiae vere marianum*” el nem veszhet, míg Máriát szószólóként és anyaként tisztelik a horvátok. A Zágráb melletti Remete (magyarul Máriaremete) pálos kolostorban szolgálva fogalmazta meg Andreas Eggerer rendtörténész e gondolatot az 1672-ben kiadott, *Pharmacopaea coelestis*, [...] című könyvében, amelyben a máriaremetei kegyhelyet mutatta be. És ezzel arra utalt, hogy az Oszmán Birodalom ellen több nagy csata végződött a horvátok győzelmével valamelyik Mária-ünnepen: 1571-ben a tengeren támadtak Korcsulára Nagyboldogasszony napján, a helyiek a Máriáikon előtt könyörögtek a Szűzanya támogatásáért, és visszaverték az ellenséget; 1715-ben szintén Nagyboldogasszony napján győztek a horvátok az úgynevezett 1716–1718-as Habsburg–török háború előzményeként; majd 1716-ban a pétervárad (petrovaradini) csatát Havas Boldogasszony napján sikerült megnyerni.

DR. IVANCSÓ ISTVÁN

görögkatolikus pap, teológus, professor emeritus (Nyíregyháza)

A MÁRIÁS PÁPA MÁRIA ORSZÁGÁBAN. SZENT II. JÁNOS PÁL PÁPA LELKIPÁSZTORI LÁTOGATÁSA MÁRIAPÓCSON 1991-BEN

Bár közsismert tény, de eddig kevésbé feldolgozott téma II. János Pál pápának 1991-es máriapócsi látogatása. Előadásomban ezt kívánom elhelyezni az ötnapos magyarországi lelkipásztori látogatásának kontextusában. A távolabbi előzményekhez tartozik az, amiről valóban csak keveseknek van tudomása, hogy a szentté avatott pápa fiatalabb korában (még pápásága előtt) kétszer is járt Máriapócsra. Fő részként részletezni kívánom a máriapócsi látogatás eseményeit, illetve tartalmát és jelentőségét. Közben szeretnék megosztani néhány, a látogatás megszervezéséhez és lefolyásával kapcsolatos kulisszatitkot is.

DR. JANKÁNYÉ PROF. DR. PUSKÁS BERNADETT

művészettörténész, egyetemi tanár, Nyíregyházi Egyetem Vizuális Kultúra Intézet

A MUNKÁCSI GÖRÖGKATOLIKUS EGYHÁZMEGYE MÁRIA-ÁBRÁZOLÁSAI

A munkácsi görögkatolikus püspökség története a késő középkorig nyúlik vissza, a 18. századra területe Magyarország 13 északkeleti vármegyéjére terjedt ki. Szakrális művészetének sajátos ága az ikonfestészet, amelynek stílusa jól reprezentálja, hogy már az egyházi uniók időszaka előtt e területen a posztbizánci művészet közép-európai változata alakult ki, sajátosan ötvözve az európai és a bizánci formai jegyeket.

Ikonográfiájában alapvetően mégis a bizánci ábrázolási típusok köszönnek vissza, különösen az Istenszülő Mária ábrázolásait illetően – Hodigitria, Eleusza, Istenszülő a Jellel –, melyekhez idővel olyan posztbizánci sláv, görög és nyugati képtípusok társulnak, mint az Istenszülő

oltalma, a Hervadhatatlan virág, a Pieta. Ezekben a képekben, valamint az olyan többalakos kompozíciókban, mint a Deészis, az Utolsó ítélet és az egyházi ünnepek ábrázolásaiban Mária mint a hívek elé állított útmutató, mint közbenjáró, mint a fájdalmaikban osztozó anya vagy az „egeknél szélesebb”, az égi királynő jelenik meg, képi módon megjelenítve a liturgikus szövegek költői jelzőit és teológiáját. Ezt példázzák – formai jellemzőik és jelentésük révén – a püspökség egykori területéről kiválasztott 16–18. századi ikonok.

JÓZSA JUDIT

művészettörténész, keramikus, doktoranda, PPKE

MÁRIA, A MAGYAROK BOLDOGASSZONYA

A *Mária, a magyarok Boldogasszonya* c. kiállításomhoz kapcsolódó vetített képes előadásban a Boldogságos Szűz Máriát 14 mázas kerámiaszoborban – mintegy 14 stációban – ismerhetjük meg a születésétől a mennybeviteléig, továbbá néhány szobor kapcsán az utóéletét, kultuszát is érintjük. Mindezt úgy, ahogy a Katolikus Egyház a Krisztus-misztérium összefüggéseiben ünnepli őt a liturgikus év során.

Ily módon, ebben a tematikus formában eddig még e téma a kortárs magyar szobrászatban, a kerámiaművészetben nem került feldolgozásra.

Egyetlen nemzet sem nevezi Szép Szűz Máriát *Boldogasszonynak*, csupán a magyar! És egyetlen nép se nevezi Máriát Nagyboldogasszonynak, csak a magyar! Szép Szűz Máriát, őshitünk *Napbaöltözött Boldogasszonyát*, Erdélyben a székelyek és a csángók *Babba Máriaként* tisztelik. A Hold, a napbaöltözött égítest elnevezése a Babba, a szépséges pedig így lesz *babbás*.

Az előadás e szépséges, „*babbás*” Máriát tárja elénk, az esztendő körének változásrendje szerint, különböző élethelyzetében, erényében és erejében mélyen tisztelt Boldogasszonyt. Azt a Máriát, akinek védelmező palástja alatt nem véletlenül talál menedéket az összmagyarság már sok-sok évszázad óta.

DR. KOVÁCS ZOLTÁN PHD

habil. egy. magántanár, mariológus, PPKE HTK, a Szt. István Bazilika h. plébánosa

HOGYAN TOVÁBB, MAGYAROK NAGYASSZONYA? TEOLÓGIAI IRÁNYELVEK A MAGYAR MÁRIA-TISZTELET 21. SZÁZADI MEGÚJULÁSÁHOZ

Az ezeréves magyar Mária-tisztelet sajátossága, hogy Királynőjeként, Patrónájaként, Boldogasszonyként tekint Krisztus Anyjára. Nagyasszonyunk tiszteletének legfőbb erénye, hogy mindvégig krisztocentrikus maradt, komolyabb egyensúlyvesztések, káros doktrinális elhajlások nem igazán voltak tapasztalhatók a kultusz történet során.

A Magyarok Nagyasszonyának alakja alapvetően minden korban választ adott a lelki igényekre, bár az utóbbi évtizedek tapasztalatai egyre súlyosabb hiányosságokat is jeleznek. A „nagyszülők hite” és a régi kultuszformák nem inkulturálhatók automatikusan a mai hívő emberek életébe. A probléma összetett, mely leginkább abban gyökerezik, hogy a Krisztus-központú szemlélet – „*per Mariam ad Iesum*” megközelítés – egyelőre mintha nem engedne elégséges teret maga mellett az egyházi szemléletnek, beleértve a *Máriával* megélt *communio* valóságát (ld. ApCsel 1,14).

A jövőbe tekintés kísérlete természetesen semmiképpen nem tagadhatja meg a Magyarok Nagyasszonya kultuszának évezredek hagyománykincsét, de a II. Vatikáni Zsinat és

az annak nyomán keletkezett iránymutatások – főként VI. Pál *Marialis cultus* kezdetű apostoli buzdítása – mentén haladva felsorakoztathatunk néhány területet – legyen szó többek között a szentháromságtani aspektus, a megújult antropológiai szemlélet vagy Húsvét misztériumában való szemlélés bátrabb alkalmazásáról –, melyek új lendületet adhatnak Mária-tiszteletünk 21. századi kibontakozásának, hogy az megfelelőbben hozzájárulhasson hitünk mélyebb és hitelesebb megéléséhez, valamint kultúránk további gazdagításához.

DR. MOLNÁR IMRE PHD

történész

NAGYASSZONYUNK, SZŰZ MÁRIA OLTALMAZÓ JELENLÉTE TÖRTÉNELMÜNKBEN

Előadásomban nem mariológiai megfogalmazással, de nem is irodalmi, politikai vagy eszmetörténeti motívumként szeretnék foglalkozni a magyar Mária-tisztelet történelmünkben fellelhető folyamatos jelenlétével. Szeretném elkerülni a Mária személyével kapcsolatos katolikus-protestáns teológiai-történeti hitvita elemzését, vagy annak megállapításaira való hivatkozást is. Ehelyett elsősorban hívő katolikusként arra szeretném irányítani a figyelmet, hogy egy-egy sorsfordító magyar történelmi eseményhez vagy azok előzményeihez, illetve következményeihez köthetően mennyiben fedezhető fel a Magyarok Nagyasszonyának oltalmazó jelenléte és az ehhez kapcsolódó hit ereje. Annak a hitnek az ereje, amely egy-egy adott történelmi személyiség vagy időszak esetében sokszor képes volt hatást gyakorolni a történelmi események menetére és azok lefolyására is.

N. TÓTH ÁGNES

művészettörténész, tud. munkatárs, KNRF

SZŰZ MÁRIA VIRÁGAI A KÉSŐ KÖZÉPKORI OLTÁRMŰVÉSZETBEN A MAGYAR KIRÁLYSÁG TERÜLETÉN

Az előadásban tárgyalt növény- és virágábrázolások a Szűz Máriához kötődő képtípusok szerves kísérői, amelyet gyakorta a felismerhetőség igényével, részben botanikai hűséggel igyekeztek ábrázolni a késő középkori Magyar Királyság 15–16. századi szárnyasoltárain, kegyképein és szobrain. A teremtett világot, a burjánzó természetet, a mezőt, a gondozott kertet és az elképzelt Paradicsomkert tökéletességét is megidézik. Ezek a középkorban jól ismert virágok és termések a látás, a szaglás és az ízlelés érzékszervét is érintették, kevés kivételtől eltekintve a gyógyításban is használták őket. A növények elnevezései Mária öltözködésére utalhatnak, szoros összefüggésben a Szent Szűz oltalmazó szerepével. Mária virágainak képi megjelenítései kiválasztottságát, szépségét és tisztaságát szimbolizálják.

A gyermek Jézussal együttes ábrázolásain a virágok az öröm és a fájdalom komplex jelentéstartalmát közvetítették, a compassiót is erősítették. A holt és az élő, kiszökdült fa antitézise végigkíséri Mária és Krisztus életének jeleneteit, azok hátterét. A szárnyasoltárok gazdagon, változatos technikával kivitelezett díszítésein stilizált virágokat, indákat ábrázoltak az oltárszekrények hátfalától a keretezéséig, természetesen Mária mint a legfőbb közbenjáró és a szentek festményein és szobrain.

PETRÁS MÁRIA

Prima Primissima- és Magyar Örökség-díjas népdalénekes, keramikus, az MMA rendes tagja

BABBA MÁRIA – A SZAKRÁLIS MŰVÉSZET HATÁSA AZ EMBERISÉGRE

A MÁRIA-téma egész életemben és a munkámban benne volt, és van a mai napig. Leírhatatlanul gazdag és kimeríthetetlen forrás.

Gyermekkoromban azt gondoltam, hogy az Isten neve MÁR-JA. Abban a világban a MÁRIA-kultusz nagyon erős volt. A reggeli és esti harangszót úgy hívtuk (mondtuk), hogy HARANGOZNAK MÁR-JÁ-NAK. Az egész Mária-kultusz szakralizálva volt, és felbecsülhetetlen hatást gyakorolt az emberek mindennapi életére.

Nagyon fontosnak tartom elmondani, hogy a régi világban, amiben én megszülettem, megélés (élés) közben mennyire és szinte folyamatosan szakralizálták a teret (a közvetlen környezetet), az időt (tágas értelemben, de a kiragadott időt is) és a történéseket; mindennek hatása mennyire tudatosult az emberekben.

PROF. DR. PROKOPP MÁRIA

Széchenyi-díjas művészettörténész, prof. emeritus, MMA akadémikus

ESZTERGOM, A MAGYAR ÁLLAM BÖLCSŐJE, A MÁRIA-TISZTELET 1000 ÉVES KÖZPONTJA: NÉHÁNY ISMERT ÁBRÁZOLÁS JELENTŐSÉGE

Előadásomban néhány fontos Mária-emlékre, -kegyhelyre, műalkotásra mutatok rá, és elemzem. Így a *Porta Speciosa*, amely Esztergomban, az 1010 körül épült Szent Adalbert Székesegyház nyugati díszkapuja volt, a Loretói Mária háza, Tarantói Fülöp, Mária nápolyi királyné fiának 1291. évi nászajándéka.

Beszélek a czestochowai kegyképről, Nagy Lajos kegyképajándékairól: Máriacellben, Aachenben, a nagyszombati kegyképről – eredetije: a római Szent Elek- és Bonifác-templomban van.

A magyar reneszánsz egyik legcsodálatosabb alkotása a Bakócz Tamás bíboros-érsek esztergomi kápolnája, amelyet az új bazilika építése során mentettek meg és építettek be. A legfontosabb zárándokhely a magyar Loréto, Máriabesenyő és Máriapócs Madonna-kegyképével.

DR. SCHRANKÓ LÁSZLÓ PHD

doktorandusz, ELTE BTK, Vallástudomány, Comenius Egyetem, Pozsony, plébános (Bacsfa-Szentantál)

A BACSFA-SZENTANTALI VÉRKÖNNYEZŐ KEGYKÉP IKONOGRÁFIÁJA ÉS KÖZÉP-EURÓPAI KULTUSZA

Kulcsszavak: *ereklye, képtisztelet, kegykép, kegyhely, csoda, könnyezés, újkori vallásosság, egyháztörténet, vallástudomány, Mária-tisztelet*

A szentantali Segítő Boldogasszony kegyképét Liszkay Márton doborgazi nemes adományozta a ferences kolostornak 1703-ban fogadalomból, miután baleset okozta

betegségéből meggyógyult. A ferencesek a kegyképet a főoltár mögé, annak hátuljára függesztették, ahol a ferences ünnepekre jövő zarándokokkal együtt már a könnyezés előtt tisztelték. Amikor Franz Rókus novícius 1715. június 19-én kora hajnalban imádkozott a kép előtt, figyelmes lett annak először közönséges, majd véres könnyezésére, mely másnap, majd pedig 21-én és 23-án megismétlődött. Az eseménynek számos szemtanúja volt, ahogy erről a könnyezés aktái vallanak, nevezetesen az 504. számú irattár (kötet), amely az Esztergomi Prímási Levéltárban található, az *Archivum Ecclesiasticum Vetus*-ban (1000–1766), azon belül pedig *Keresztély Ágost prímás, szász-zeitzli herceg iratai* című állományban (1700–1725), aki először koadjutorként, majd 1707-től prímásként kormányozta az esztergomi egyháztartományt.

A forrásanyagból kiderül, hogy a könnyezést követő egy hónap elteltével már a kegyképnek négy másolata létezett: kettő egy pozsonyi festőnél, egy következő báró Amade László költő édesanyjánál, majd még egy a mariánus ferences provincia tartományfőnökénél. E másolatok a csodatevő kegykép (*imago thaumaturga*) kultuszának azonnali terjedését bizonyítják, mely a 18. század folyamán Németországba és Horvátországba is eljutott, ahol másolatait találjuk. Ezen kívül több kisgrafika és apácamunka közvetítette a kegykép tiszteletét.

Ezeket az általunk ismert kultuszközvetítő tárgyakat mutatjuk be előadásunkban, valamint a kegykép ikonográfiáját és ikonológiáját. E segéd tudományok révén a kegykép szimbólumait és attribútumait elemezzük, valamint rámutatunk arra, hogy a szentantali kegyképben főleg két népszerű Madonna-típus ötvözete jelenik meg: az *Eleusza* (Irgalmas) és az *Episzkepszisz* (Kármelhegyi Boldogasszony).

SZABÓ BARBARA

Ordo Virginus, orgonaművész, római katolikus teológus, egyháztörténész doktoranda, Pontificia Università Gregoriana

KOLOSS ISTVÁN: MAGYAR MADONNA – MÁRIA-ÉNEKEK ÉS -ÜNNEPEK AZ EGYHÁZI ÉVBEN

Koloss István *Magyar Madonna* című műve hat magyar Mária-énekre épül. A zeneszerző 1972-ben írt kompozíciójának segítségével áttekintjük az egyházi év egyetemes és sajátosan magyar Mária-énekeinek világát.

A művet előadja: Szabó Barbara, szoprán és Deák László orgonaművész

SZAKÁLOS ÉVA

művészettörténész, MNM Balassi Bálint Múzeuma (Esztergom), doktoranda, PPKE

MÁRIA-ÁBRÁZOLÁSOK GÖMÖR VÁRMEGYE KÖZÉPKORI FALKÉPEIN: „...MIHEZ IS LETTEM ÉN HASONLÓVÁ?” – METTERCIA-ÁBRÁZOLÁSOK KÖVI ÉS RIMABRÉZÓ TEMPLOMAINAK FALKÉPEIN

Gömör vármegye 14–15. századi gazdasági és kulturális virágzása a vidék építészeti és falképfestészeti emlékeiben követhető a leginkább nyomon. Az említett időszak kiemelt figyelmet érdemlő emlékei egybeesnek a gömöri ércbányászat fellendülésével és a kor földbirtokosainak, az Anjou-házbeli uralkodók udvarában kimutatható jelentős

befolyásával. A Sajó völgyében a Bebek és Csetneki családok donátori tevékenysége, a Rima völgyében pedig a Szécsényi család megrendelése a Kárpát-medence középkori művészetének legjelentősebb emlékei közé sorolhatók.

A vidék 14–15. századi falképfestészeti emlékei közül kiemelkednek a különleges és ritkának számító Mária-ábrázolások, közülük a két, általam kiemelt Mettercia-ábrázolás, amely a „Nagy Szent Család” ikonográfiai típusát követi. Előadásomban szeretném bemutatni ezt a két egyedülálló ikonográfiai programmal rendelkező templomot a legújabb feltárások és restaurálások tükrében, valamint a vidéken ritkának számító ábrázolások különleges, sokszor rendhagyó jegyeit és típusát.

DR. TEISZLER ÉVA PHD

történész, tud. főmunkatárs, MKI

A REGNUM MARIANUM A KÖZÉPKORI MAGYARORSZÁGON

A kutatók egy részének véleménye szerint a Regnum Marianum fogalma, eszméje a középkorban még nem létezett. Az előadás ezzel az állásponttal szemben azt kívánja bemutatni, hogy mind a Mária-tiszteletnek, mind a Regnum Marianumnak konkrétan megfogható tartalma és megnyilvánulásai mutathatók ki a középkori Magyarországon, példákat hozva arra, hogyan jelent ez meg különböző ábrázolásokon, a politikai felfogásban és az egyéni megélésben.

DR. TÖMÖRDI VIKTOR

OFM, egy. tanár, Sapientia

SZŰZ MÁRIA, AZ ORSZÁG LEGFŐBB PATRÓNUSA

„Mennyei királynője, e világ jeles újjászervezője, végső könyörgéseimben a szentegyházat a püspökökkel, papokkal, az országot a néppel s az urakkal a te oltalmadra bízom; nékik utolsó istenhozzádót mondva lelkemet kezedbe ajánlom.” (Hartvik-legendája, 12. század)

Amikor a legenda és a történelem találkozott egymással, akkor született meg az a cím, amely Szűz Mária magyar titulusa: *Magyarok Nagyasszonya, az Ország Patrónája*. A Szent István király-legendához tartozik az az esemény, amely az Esztergomhoz közel eső, Duna partján levő kis templomban történt: a király, István, felajánlja a magyar koronával együtt az országot Szűz Máriának. Ennek a helyszíne ma már régészeti hely az Esztergom és Tát közötti Duna-parton.

A török kor után, Mária Terézia uralkodása alatt erősödik meg az államalapító Szent István király kultusza, a Szent Jobb, amely Mária Terézia által kerül vissza magyar földre. Az Árpád-korban a Lovag Király eszméje erősebb, a török kor után talán a reformáció ellen Szent István király ünnepei a meghatározóbbak. Ekkor erősödik meg a Szűz Mária kegyhelyeinek és búcsújáró helyeinek tisztelete. A késő barokk lelkeség, a római katolikus felekezet Magyarországon Szent István király eszméjével megerősödik. Mária Terézia felveszi a Szent István királytól megörökölt apostoli királyi címet, és ezáltal a királynő újjászervezi a magyar római katolikus egyházi szervezetet.

A búcsújáró helyek, amelyek többnyire Szűz Máriához köthetők, szintén a római katolikus helyeket támogatták, és a csodák mindezt igazolták is. Ezért a 18. és a 19. században megerősödött Szűz Mária kegyhelyeinek és Szent István király állami ünnepeinek kultusza. Mivel a királyi dinasztia nem kötődik magyar uralkodó családhoz, ezért a magyarok királynője Szűz Mária, az ország Patrónája.

Ez a történelmi múlt vezet el bennünket az ország millenniumi ünnepéhez. A pápa, XIII. Leó ajándéka a magyar államnak: a Magyarok Nagyasszonya cím 1896-ban. Az ünnep naptári napot is kapott: az egyházi évben október 8-a. A századforduló Szűz Mária temploma felveszi a Magyarok Nagyasszonya címet, és az ország Patrónája lesz.

DR. TÜSKÉS ANNA

művészettörténész, habil. egy. adjunktus, PTE

A KORONAFELAJÁNLÁS 18. SZÁZADI ÁBRÁZOLÁSAI

A Szent István koronafelajánlása Szűz Máriának jelenet számos köztéri és magánáhitati hordozón megjelent a 18. században a pesti emlékműtől a templomi oltárképeken és szobrokon át az imáságos könyvillusztrációkig. Leggyakrabban a térden álló király párnán nyújtja a koronát Mária felé, ritkábban a királyi jelvények a földön vagy asztalon jelennek meg, s István király rájuk mutat. Előadásomban ezek mellett néhány egyedi ikonográfiai megoldású ábrázolást is bemutatok, például a fején koronát viselő király kardot emel párnán a Madonna felé.

PROF. DR. VESZPRÉMY LÁSZLÓ

középkorász, egy. tanár, PPKE BTK

SZŰZ MÁRIA TISZTELETÉTŐL SZŰZ MÁRIA ORSZÁGÁIG: SZENT ISTVÁN ORSZÁGFELAJÁNLÁSA

Az előadás a Mária-tiszteletet a 11. századi Magyarországon közép-európai, elsősorban a német–magyar politikai és egyházi kapcsolatok kontextusában vizsgálja. A pápasággal és a német császárral az ezredforduló és a 11. század első évtizedeiben kialakuló kitűnő kapcsolatok – a bizánci örökség figyelembevételével is – teljes mértékben megmagyarázzák Szűz Mária kiemelkedő tiszteletét, ami az országfelajánlás lehetséges megtörténtét is nagyban valószínűsíti.

WWW.FEMMEHARMONE.COM